

TALABA-YOSHLARDA SOG'LOM DINIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH

Ganieva Gulistan Maksetbaevna

*QDU Milliy g'oya ma'naviyat asoslari va h'uuq ta'limi kafedrası stajyor-
o'qituvchi
ganiyeva.gulistan@inbox.ru*

Annotatsiya. Maqolada talabalarda din va diniy dunyoqarash inson manaviyatining muh'im ko'rinishlaridan biri ekanligi, shu bilan birgalikda ularda diniy dunyoqarash qanchalik sog'lom bo'lsa, shaxsning manaviyati h'am shu qadar yuksak bo'lishi nazarda tutilib, diniy dunyoqarashni shakllantirish yollari va o'ziga xos jih'atlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: sog'lom diniy dunyoqarash, zardushtiylik dini, quron, diniy bag'rikenglik, kasbiy ijtimoiy etuklik, manaviy etiqod, manaviy-marifiy tarbiya, xalollik, h'aqgo'ylik, sah'iyilik, ekstremistik.

Аннотация. Статье предполагается, что религия и религиозное мировоззрение у студентов является одним из важных проявлений духовности человека, и при этом, чем здоровее религиозное мировоззрение, тем выше будет духовность личности.

Ключевые слова: здоровое религиозное мировоззрение, зороастрийская религия, Куран, веротерпимость, профессиональная социальная зрелость, духовная вера, духовно-просветительское воспитание, честность, правдивость, великодушные, экстремизм.

Abstract. This article assumes that religion and the religious worldview of students is one of the important manifestations of a person's spirituality, and at the same time, the healthier the religious worldview, the higher the spirituality of the individual.

Keywords: Healthy religious outlook, Zoroastrian religion, Koran, religious tolerance, professional social maturity, spiritual faith, spiritual and educational education, honesty, truthfulness, generosity, extremism.

Bugun O'zbekistonda din ah'liga, ilm ah'liga yuksak etibor ko'rsatilmoqda. Birinchi va ikkinchi Sharq Renessansi davrida uyg'ongan islom marifati, islom manaviyati, qadriyatlari Shavkat Mirziyoev rah'barligida yuksalish bosqichiga ko'tarilmoqda. Bu h'ol iqtisodiy h'amda ijtimoiy, manaviy h'ayotning barcha soh'asini qamrab olayotir. Mislsiz bu o'zgarishlarga h'am oh'ang islom diniga etibor tobora kuchayib bormoqda. [1]

Bugungi kunda talabalarining diniy sog'lom, diniy dunyoqarashini rivojlantirish aloh'ida dolzarblik kasb etmoqda. Har bir jamiyatning, unda yashaydigan insonlarning taqdiri va kelajagi albatta davlatlarning yetakchi kuchlari hisoblanmish yoshlar tarbiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. Yurtimizda yoshlarning intellektual va ijodiy salohiyatini mustahkamlash, ularning mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarga daxldorligini oshirish borasida

ulkan ishlar olib borilmoqda. [2] Chunki sog'lom diniy dunyoqarash egasigina diniy bag'rikenglik ko'nikmasiga ega bo'ladi. Din h'aqidagi aniq tushunchalar va tasavvurlardan maqsadga muvofiq h'olda foydalana oladi. Din h'aqidagi aniq tasavvurlar diniy bilimlar va tushunchalarni puxta o'zlashtirish negizida vujudga keladi. "Islom entsiklopediyasi"da din tushunchasi quyidagicha tariflangan: Din (arab. – mulk, h'ukm, h'isob, jazo, tadbir, bo'ysunish, itoat qilish, ibodat, parh'ez, yo'l tutish, odat qilish, etiqod qilish) – Xudo yoki xudolar, g'ayritabiiy kuchlar borligiga ishonish. Arab tilida din so'zi keng manoda ishlatiladi. Quronda din so'zi turli manolarda 100 dan ortiq marotaba ishlatilgan bo'lib, o'sha manolarning h'ammasi ayni vaqtdagi din atamasida h'am o'z aksini topgan. Insonning dinga bo'lgan munosabati uning diniy dunyoqarashida o'z ifodasini topadi. Dunyoqarash – dunyoga va insonning undagi o'rniga, kishilarning o'z atrofidagi voqelikka va o'z-o'ziga munosabatiga bo'lgan qarashlar tizimi. Shuningdek bu qarashlarga asoslangan odamlarning etiqodlari, ideallari, bilish va faoliyat tamoyillari. Dunyoqarash kishining yoshi, h'ayotiy tajribasi, bilimi, mafkurasi bilan bog'liq. Dunyoqarashda jamiyatda shakllangan falsafiy, ilmiy, diniy, siyosiy, axloh'qiy, h'uquqiy, estetik bilimlar, qarashlar o'z aksini topadi. Shaxsning dunyoqarashi ijtimoiy munosabatlar bilan chambarchas bog'langan. Diniy dunyoqarash shaxsning o'zi va atrofda gilarning ichki olami, kechinmalari, etiqodlarining mazmun moh'iyatini anglashga ko'maklashadi. shunga ko'ra diniy dunyoqarash did bilan bog'liq xodisalar va voqealarning shaxs ongida aks etirishini anglatadi. Har bir shaxsning dinga bo'lgan individual munosabati diniy dunyoqarashni asosini tashkil etadi. Shuning uchun diniy dunyoqarash jamiyat azolarining tafakkur tarzi, xatti-h'arakatlari mazmunini belgiladi. Diniy dunyoqarashning qanchalik sog'lom bo'lishi insonning diniy bilimlar, qarashlarni qay darajada egallanganligiga bog'liq. Insonning dunyoqarashi to'rt shaklda namoyon bo'ladi. 1. Mifologik. 2. Diniy. 3. Turmush bilan bog'langan. 4. Falsafiy. Diniy dunyoqarash barcha voqea h'odisalar, ular orasida aloqadorlikni iloxiy kuchlar bilan bog'liq h'olda talqin etadi. Diniy dunyoqarashning muh'im ko'rinishlari sifatida diniy etiqod, din bilan bog'liq h'is-tuyg'ular, kechinmalar, diniy aqidalarga bo'lgan ishonch, iloh'iy kuchlarga sig'inishlarni ko'rsatish mumkin. Shunga ko'ra din va diniy dunyoqarash inson manaviyatining muh'im ko'rinishi h'isoblanadi. Diniy dunyoqarash qanchalik sog'lom bo'lsa, shaxsning manaviyati h'am shu qadar yuksak bo'ladi. Diniy dunyoqarash o'zida manaviy etiqod va manaviy xatti h'arakatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Sog'lom diniy dunyoqarash insonlarga manaviy yuksalish yo'lini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Manaviy-marifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida" h'amda "Manaviyat va ijodni qo'llab-quvvatlash maqsadli jamg'armasini tashkil etish to'g'risida"gi qarorlari madaniy h'ayotimiz ravnaqi, adabiy-badiiy tafakkur rivoji va yoshlar tarbiyasi samaradorligiga xizmat qiladi. Hayot suratining tezlashuvi deb atalayotgan bugungi globallashuv sharoitida manaviy tarbiya iqtisodiy o'sish, ilmiy tafakkur, marifiy etuklik kabi tushunchalar qatorida etakchi o'ringa ega

bo'lib turibdi. Chunki ayni shu soh'ada yuzaga kelayotgan muammolar boshqa soh'alardagi muammolar echimiga borib taqaladi.

Manaviy tarbiyani to'g'ri yolga qo'ymay turib, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, jug'rofiy va ekologik muammolarni h'al qilib bo'lmaydi. Chunki bu muammolarning kelib chiqishi umummanaviy tarbiyada yuzaga kelgan boshliq, beparvolik bilan bog'liq. [2] Shuning uchun h'am talabalarda diniy dunyoqarashni shakllantirish orqali manaviy yuksalish motivlarini h'osil qilish nazarda tutiladi. Xalqimiz ko'p asrlar mobaynida u yoki bu dinga etiqod qilib kelgan ularning etiqodi dunyoqarashini ifodalagan. Ajdodlarimiz turli xalqlarning diniy etiqodlarini o'rganish natijasida o'zlarining diniy-manaviy tasavvurlarini kengaytirishga muvaffaq bo'lganlar. Xalqimizning aksariyat urf-odatlarini, qadriyatlarini diniy dunyoqarash mah'suli h'isoblanadi. Shuning uchun h'am talabalarga urf-odatlar qadriyatlarini o'rgatish jarayonida ular bilan bog'liq bo'lgan voqelik h'aqida malumotlar berish lozim. Har bir dinda jamiyat azolarining manaviy dunyoqarashining shakllanishiga ijobiy tasir ko'rsatadigan g'oyalar mujassamlashgan bo'ladi. Masalan, Zardushtiylik dinida ezgulik va ekologik masalalariga aloh'ida etibor qarilgan. Er, suv va h'avoni bulg'amaslik lozimligi, bu ulkan gunoh' ekanligi takidlangan. Shuning uchun h'am jasadlarni erga ko'mish tavsiya etilmagan. Olovga esa poklovchi, yovuz kuchlarni daf etuvchi kuch sifatida bah'o berilgan. Zardushtiylik dinida beh'uda qon to'kish qattiq qoralangan, yovuzlikka qarshi kurash targ'ib qilingan. Insonlar bunyodkorlikka davat etilgan, buzg'unchilik gunoh' h'isoblanib, qoralangan. Zardushtiylikda meh'nat va meh'natsevarlik ulug'langanki, bu g'oya bugungi kunda jamiyat farovonligini taminlovchi eng asosiy omil h'isoblanadi. Meh'natkash insonning sah'ovatli bo'lishi takidlanadi. Inson o'z vijdoni ezgulik sah'ovati bilan poklashi takidlangan. Zardushtiylikdagi aloh'ida diqqatga loyiq g'oyalardan biri insonning axloq-odobi, marifatli bo'lishiga intilishidir. Zardushtiylikda inson va tabiyatning tozaligiga muhim masala sifatida etibor qaratilgan, inson nasl-nasabining pokligi targ'ib qilingan. Garchan bizning mamlakatimizda zardushtiylik diniga etiqod qiluvchilar bo'lmasada, unda ilgari surilgan manaviy-axloqiy qarashlar talaba-yoshlar dunyoqarashini boyitishga xizmat qiladi. Shuning uchun h'am zardushtiylik dinida manaviy-axloqiy qarashlar, madaniy yuksalish tamoyillari bilan talabalarni muntazam tanishtirib borish o'z samarasini beradi. [3]

O'rta Osiy azaldan madaniyat va manaviyat markazi bo'lib, madaniyatlar turli dinlarning ilg'or g'oyalarini o'zida mujassamlashtirgan va umuminsoniy madaniyat darajasiga ko'tarilgan. Shuning uchun h'am umumbashariy madaniyat namoyondalari O'rta Osiyodan etishib chiqqan. Ularda diniy dunyoqarashning yuksak namunalari shakllangan. Malumki IX-XV- asrlarda O'rta Osiyoda madaniyat, marifat, fan yuksak daraja rivojlangan h'isoblanib, bunday rivojlanishning asosini diniy dunyoqarash tashkil etgan. Insonlarda shakllangan diniy dunyoqarash dunyoviy bilimlarning h'am rivojlanishiga h'am tasir ko'rsatgan. O'z navbatida gumanistik dunyoqarash shaxs madaniyati va manaviyatini yuksaltirishga poydevor bo'la oladigan asarlar va g'oyalarning

dunyoga kelishiga asos yaratdi. Mutafakkir ajdodlarimiz shaxsning diniy dunyoqarashi unga cheksiz imkoniyatlarni baxsh etishi, aql-idroki, qarashlari, intellektual imkoniyatlarini rivojlantirishga xizmat qilishini takidlaganlar. Ajdodlarimiz faqat islomiy etiqodlar bilan cheklanib qolmasdan antik davrda yaratilgan madaniy merosga murojaat qilgan h'olda o'z madaniyatlari va manaviyatlarini boyitganlar. [4]

Ajdodlarimiz o'zlarining manaviy qarashlarini ramziy obrazlar timsolida targ'ib qilganlar. Natijada yoshlar ezgulik va yovuzlikning o'ziga xos jih'atlarini osongina farqlashga muvaffaq bo'lganlar. Masalan, Yusuf Xos Xojibning "Qutadg'u bilig" asarida islomiy etiqodlari va odob- axloq doirasida doston qah'ramonlari h'okim Kuntug'di – adolat, vazir Oyto'ldi – baxt, vazirning o'g'li O'g'dulmish – aql ramzi sifatida namoyon bo'lgan. Mutafakkir shoir Yusuf Xos Xojib inson kamolotini taminlovchi asosiy omillar sifatida meh'nat, ilm, bah's va shaxslararo munosabatlarni ko'rsatadi. Har bir insonning jamiyat ravnaqi yolida xizmat qilishi, unga foyda keltirishini takidlaydi. Meh'nat tufayli inson kamolotga etishishni etirof etadi. Bilim esa meh'natning asosi ekanligini asoslashga h'arakat qilgan. Yusuf Xos Xojib h'ukmdorni adolatli bo'lishga, qonunlarga rioya qilishga chaqiradi. Bu esa diniy dunyoqarashning asosini tashkil etib barcha davrlar uchun xos, ah'amiyatli bo'lgan davat h'isoblanadi. Islomiy etiqodga ko'ra h'ar bir inson adolatli h'alol, zulm qilishdan yiroq, odamlarga meh'ribon bo'lishi lozim. Yusuf Xos Xojibning takidlashicha, inson qanday mavqega ega bo'lmasin o'zining insoniylik sifatlarini tark etmasligi kerak. Islomiy dunyoqarashning asosiy mezonlaridan biri ilm-marifatni egallash tufayli jamiyatni rivojlantirishga erishish mumkinligini etirof etishdan iborat. Ilm inson yolini yorituvchi mashal h'isoblanadi, ilmsizlik esa insoniyatni zulmatga etaklaydi degan g'oyani tasavvuf talimoti namoyondalari h'am qayta-qayta takidlaganlar. Mutafakkir ajdodlarimiz yoshlarni chuqur mushoh'ada qilib, so'zlashga davat qilganlar. Ularga tilga eh'tiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishga chaqirganlar. Islomiy tarbiya namoyondalari insonning ichki olami bilan tashqi qiyofasi mutanosib bo'lishi h'ar bir shaxs uchun suvrat va siyrat birligi zarurligini takidlaganlar va yoshlarni shunga davat qilganlar. Ular yolg'onchilikni, munofiqlikni qoralaganlar, ular bunday illatlarni insonning o'zi va butun jamiyat uchun zararli ekanligini ko'rsatib o'tganlar. Islomiy dunyoqarash tarbiyasida manaviy-marifiy etuklikka davat etish etakchi o'rin egallagan. Bu g'oya o'sha davrda yashagan ko'plab mutaffakkirlar, shoir va yozuvchilar ijodida etakchi o'rin egallagan. Masalan, XII asr oxiri va XIII asrning birinchi yarmida yashab ijod qilgan Ah'mad Yugnakiy "Hibbatul-h'aqoyiq" dostonida islomiy dunyoqarashning asosiy tamoyillarini bayon qilgan. Ular, boylikka xirs qo'yimaslik, yaxshilik qilishga rag'bat uyg'otish, bilimli, marifatli bwlsh, etuklikka intilish, bilim egallash orqali kamolotga erishish, yaxshilik bilan h'urmat qozonish, bilim bitmas-tuganmas boylik ekanligi, til tarbiyasining muh'im ah'amiyatga egaligi, u baxt va baxtsizlikning sababchisi ekanligi, xalollik, h'aqgo'ylik, sah'iyilik buyuk fazilat ekanligi, kamtarinlik insonni ulug'likka etaklashi, ezgulikning eng yaxshi amal ekanligi kabilar shular

jumlasidandir.[5] Har tomonlama yetuk, barkamol insonni tarbiyalash, yomonlikdan qaytarib, yaxshilikka chorlash bevosita tarbiya bilan bog'liqdir. bolaning saodati uchun uni yaxshi tabiya qilmoq kerak bu fikrlar hozirgi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, ya'ni yosh–avlod tarbiyasidagi asosiy g'oyalardan biridir.[7]

Xulosa qilib aytganda, diniy dunyoqarash tufayli ajododlarimiz manaviy marifiy tarbiyaning bitmas-tuganmas asoslarini yaratganlar. Bugungi kunda butun insoniyat mazkur marifatdan bah'ramand bo'lib, wz tafakkurini boyitishga erishmoqda. Shuning uchun h'am talaba-yoshlarda sog'lom diniy dunyoqarashni shakllantirish tufayli, ularni kasbiy ijtimoiy etuklikka davat qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <http://old.muslim.uz/index.php/ar/maqolalar/item/26857-ma-navij-yuksalish-pojdevori>
2. Ганиева Г. (2022). Ёшларни юксак ғоявийлик ва миллий ғояга содиқлик, ёт мафкураларга қарши мурасасизлик руҳида тарбиялаш. Journal of Integrated Education and Research, 1(6), 2–5. Retrieved from
3. <https://yuz.uz/news/manaviyat--milliy-yuksalish-poydevori>
4. Avesto. Tarixiy–adabiy yodgorlik. N.Jwraev T.: G'afur G'ulom, 2015 – 699 b.
5. Ёslom. Entsiklopediya: A-H / Shayx Abdulaziz Mansur tah'riri ostida – T.: Wzbekiston milliy entsiklopediyasi, 2017. – 672 b.
6. Falsafa: entsiklopedik lug'at. – T.: Wzbekiston milliy entsiklopediyasi, 2010. – 344 b
7. Ganiyeva G.M. Abdulla Avloniyning asarlarida pedagogik qarashlar. Journal of Integrated Education and Research, (2023) 2(3), 32–35. Retrieved from